

a. Història i tradició

Aquesta festa es pot considerar litúrgica per excel·lència, tot i que no té res a veure amb els cicles litúrgics de Quaresma, Setmana Santa o Pasqua, encara que se celebri després de la segona pasqua. Es tracta d'una festa creada voluntàriament per l'Església en una època en què aquesta veia necessaris els actes d'enfortiment de la pròpia religió. No obstant això, la seva popularitat ha generat diverses manifestacions que d'una manera o altra han garantit la seva pervivència, que va més enllà de la manifestació religiosa. L'arrelament del Corpus en les poblacions catalanes ha deixat una empremta en les formes festives. La seva herència la duen gegants, àligues, mulasses, dracs, balls populars i altres representacions ben vives no sols durant el Corpus, sinó també en moltes festes majors de tot el país.

¿Què se celebra el dia del Corpus Christi?

Celebrem la festa del Santíssim Cos de Crist, és a dir, celebrem Jesús Sagramentat. Aquesta festa és, a la vegada, un homenatge a Crist, el qual, mitjançant la institució de l'Eucaristia, ha concedit a la seva Església el més gran dels regals. Sabem tots que l'Eucaristia es va instituir el Dijous Sant, però el fet que estigués situada en uns moments de dolor de Crist, en els moments de la seva Passió, va fer que s'agafés l'últim dijous del temps pasqual per poder celebrar tan gran esdeveniment amb l'alegria que es mereix. Fou el 1264 quan Sant Tomàs d'Aquino va compondre la litúrgia de la festa, per encàrrec del Papa Urbà IV, en un moment en què les heretgies i el paganisme eren relativament freqüents.

L'arribada a Catalunya de la Festa

El Corpus Christi és una festa que ha estat fortament arrelada a molts pobles i ciutats de Catalunya des de fa molts segles i, en algunes d'aquestes localitats, encara mantenen el seu caire popular. Aquesta vessant popular fa palesa la vivència religiosa de la festa dels nostres avantpassats. A l'Església, s'instituí l'any 1264, i tenim constància de la celebració popular del Corpus a Catalunya pocs anys després, com ara a Vic (1318), Barcelona (1323) i d'altres viles que, tot i que no en tenen referència escrita, possiblement ja celebraven aquesta festa ornamentant els carrers amb diferents tipus de vegetació, pel fet que té lloc a la primavera, i està íntimament lligada amb el cicle agrícola.

El fet que sigui el món civil el que s'encarregui de la festa del Corpus és essencial per entendre la teatralitat popular que ens ha arribat, ja que, si bé majoritàriament pertany a les festes religioses, és controlada i representada per l'estament civil. L'assumpció, al segle XIV, del marc teatral urbà per part de la nova classe social burgesa d'aleshores fou determinant en aquest procés evolutiu.

Més endavant, la davallada política, social i econòmica de l'àrea catalana, des de finals del segle XV fins a principis del XIX, impedirà que el nostre teatre progressi al ritme de la resta de teatres nacionals europeus, que precisament en aquell període es consolidaran. Això no obstant, aquesta situació afavorirà la supervivència de les formes de teatralitat popular medieval.

Les enramades de flors a La Garriga

Aquesta celebració arriba a La Garriga a principis del segle XIV. Com a la resta de les viles catalanes, una de les característiques més importants de la festivitat ha estat el seu arrelament popular al nostre poble. La festa del Corpus passà per sobre, amb escreix, de les festes paganes que es feien a finals de primavera a les nostres contrades. Sabem que, el 1370, la festivitat del Corpus era celebrada a totes les parròquies. Alguns elements pagans es van introduir a la festa, com ara els gegants, que s'han mantingut, però molts d'ells van anar desapareixent al llarg del temps. El 13 de juny de 1816 ja trobem dades escrites sobre la festivitat del Corpus a La Garriga, amb l'enramada dels carrers i el terra sembrat de flors pels carrers per on passava la processó.

El Corpus Christi no sempre ha estat celebrat amb esplendor. Hi ha hagut èpoques de penúria, com ara els anys previs a la Guerra Civil. Fou a l'inici dels anys 40 quan la festa tornà a agafar embranzida. Tenim constància escrita de les primeres catifes florals, les quals es continuarien realitzant segons l'èxit que tinguessin, amb els carrers ben engalanats i plens de flors...

De mica en mica, la diada festiva va anar agafant major solemnitat pel que fa a les celebracions religioses i es va anar recuperant l'antiga esplendor de feia uns anys pel que fa a l'ornamentació dels carrers. Els dies previs a la festa es començaven a fer les sortides al Maresme per recollir clavells, o també per agafar ginesta o el verd. La festivitat va anar agafant de mica en mica ressò popular, i La Garriga aviat es va

omplir de visitants en anys posteriors, motiu pel qual s'ha convertit avui dia en la festa de tot un poble, on participen tots els veïns.

L'any 1964 es perd la vitalitat d'anys anteriors, i la festa es paganitza. Els anys posteriors continuen la crisi ja iniciada, la qual culmina l'any 1975, quan s'està a punt d'anul·lar la processó i, a més, els carrers ja no estan ornamentats. De mica en mica, però, es torna a engegar tota la infraestructura humana que a principis dels anys 80 ja retorna un cert prestigi a la festivitat. Un paper important en aquesta recuperació ha estat l'aportació de les escoles, amb carrers assignats, que els més petits, amb il·lusió i amb l'ajut dels mestres, han anat omplint de flors. Ara, la posició dels garriguencs torna a ser ben clara: el motiu pel qual es realitzen totes les activitats del Corpus és la processó del Santíssim, que culminarà el dia. Actualment la festa gaudeix d'un bon estat de salut, amb una alta participació dels garriguencs que, entusiasmats, any rere any fan possible la realització dels Corpus. També cal destacar la importància de la participació dels joves; seran ells els qui en el futur continuaran tirant endavant el projecte.

El procés per fer les catifes és un treball col·lectiu de dies: primer hi ha la recollida de flors i plantes, amb la selecció prèvia, el disseny de la catifa i la realització d'aquesta el dia del Corpus.

El material emprat per a la confecció de les catifes de flors és bàsicament el clavell procedent del Maresme. Entre els elements florals utilitzats, a més del clavell, tradicionalment hi ha roses i ginesta, i altres elements vegetals com ara papirs, eucaliptus, esclòfia d'arròs, podrit de castanyer, gespa i bruc. Al voltant de la Plaça de l'Església les parets es cobriran amb les tradicionals **enramades** fetes amb branques de pollancre. Així, els carrers es tenyiran de color i d'una olor molt particular d'aquest dia.

Les enramades més conegudes són les d'Arbúcies, Sallent, La Garriga, Sitges i Sant Llorenç de Morunys.

La Patum de Berga

La Patum és una de les poques celebracions del Corpus en plena vigència. La primera notícia és del 1527. La particularitat de Berga consisteix en el fet que es tracta d'un espectacle unitari que tenia lloc a la plaça després de la processó i que, originàriament, s'anomenà «Bulla». Les primeres constàncies documentals d'aquesta bulla són de l'any 1725.

La Patum consisteix en una gran representació sacrohistòrica popular a través d'uns personatges mítics i simbòlics que salten i dansen al so pregon d'un tabal, acompanyats d'una música enardidora, d'un gran esclat de fuet i d'una intensa participació del poble.

Sembla que els orígens de la Patum els hem d'anar a buscar en l'època en què cristallitzà la processó del Corpus, entesa, però, com a conjunt d'entremesos i figures amb què hom volia enaltir plàsticament el triomf del Sagrament, tal i com succeïa en moltes poblacions de Catalunya.

Evidentment, la Patum no fou pas instituïda de cop i volta, sinó que de mica en mica s'aniria formant fins a veure's definitivament institucionalitzada i vinculada a la festa del Corpus. Amb tant de foc, fum i gent que salta, balla i beu, és difícil arribar a intuir que és una festa que, amb tota una colla de transformacions, ve del teatre popular religiós dels allunyats temps medievals.

Després d'alguns preàmbuls, la festa s'inicia el dimecres, vigília de Corpus, amb les primeres passades i tirabols. El dijous de Corpus, al migdia, hi ha la Patum de lluïment, és a dir, una Patum una mica més tranquil·la i sense salt de plens ni tirabol. A la nit, a dos quarts de deu, es fa la Patum completa. A l'hora en punt, el tabal, davant d'una plaça de Sant Pere on sembla que no hi cap ningú més, marca, parsimoniosament, l'inici de la Patum.

El tabal és l'element imprescindible de la Patum, de ressò greu i calmos enrogallat pels segles, al qual hom atribueix la virtut màgica d'esbandir els núvols. El seu repic, que ha donat a l'antiga Bulla el nom de Patum, és tot un símbol. L'orquestra comença a tocar i els Turcs i Cavallets enceten la bulla. Els salt dels Turcs i Cavallets és una bella dansa que representa una lluita de moros i cristians. Podria derivar d'una dansa ritual pagana que, d'acord amb la preocupació dels temps medievals, fou convertida en una lluita de moros i cristians. Després, apareixen les Maces, escenificació ingènua de la lluita entre àngels i dimonis que evolucionen al so típic del tabal. Els diables, brandant unes grans maces rematades amb un «fuet», van saltant en direcció contraposada i sense preocupacions rítmiques de cap mena, col·locats en dos grups, l'un enfront de l'altre. Sant Miquel i l'àngel van encreuant-se amb els diables en un simulacre de lluita. Quan esclata el «fuet» de la maça respectiva, el dimoni cau a terra, on és occit per la llança de

Sant Miquel i l'espasa de l'àngel. Això dura fins que han esclatat tots els "fuets" i els diables resten estesos a terra. En la Patum de lluïment les maces són dimonis que porten, cada un, una maça amb un fuet, mentre que en la completa aquests estris els porta el públic.

A continuació, entren a la plaça les Guites, una mena de carcasses amb cos de mula, un coll molt llarg i el cap de drac. Esbraven la seva ira envestint desaforadament la gentada que omple la plaça amb una predilecció especial pels pacífics estadants de la barana. Tradicionalment només hi havia una guita: la Grossa. A finals del segle XIX van arribar-li reforços amb la introducció de la Guita xica. Aquest entremès evoluciona també amb el so del tabal.

Després de les Guites, arriba, solemne i vibrant, el torn de l'Àliga. És l'entremès més distingit de la Patum. Antigament eren moltes les poblacions de Catalunya que tenien la seva àliga, que esdevingué un símbol de la població que la posseïa. Comença el ball de l'àliga amb un delicat joc de peus, tot filigrana, com una princesa captiva que broda amb esperança la senyera del seu alliberament. Tot d'una comença a estrebar, incontenible, a banda i banda fins que, trencades les cadenes, emprèn amplament el vol pel serè de la llibertat. La notable melodia que acompanya aquest ball és ampla i majestuosa com les ambicions de tot un poble, i esdevé la més venerada pels berguedans. Segueix la Patum amb els Nans Vells, que dansen tocant les castanyoles. Aquest ballet, com el dels gegants, consta de dues parts: la primera és un airós temps de vals i, la segona, la mateixa melodia en compàs binari i temps més viu. El que en diem el rebatut. La llegenda identifica els gegants amb el moro enemic i, a Berga, inspiren un gran respecte. Després ballen els Nans Nous i, a continuació, es fa la foscor. Arriba l'apoteosi final: el salt de Plens! Els plens són uns personatges amb màscares verdes que, malgrat ser considerats dimonis, se'ls emparenta amb els genis de la natura. Són personatges únics a la fauna festiva catalana. Vestits de verd i de vermell, amb la màscara característica, van guarnits d'herba fresca al cap, al coll i a la cua, amb una funció estètica i sobretot protectora. A cada una de les banyes i a la cua hi porten tres fuets, els petards dels plens. Cada ple, amb la visió limitada per la màscara, porta un acompanyant que li encén els fuets tan bon punt s'apaguen els llums. Saltar amb els Plens, i sobretot saltar de ple, és viure una experiència irreal i emocionant. El resultat és una pluja de foc, un estrèpit infinit, una plaça girant enfollida i entusiasmada entre les espurnes, els trons, els crits, la suor, el fum,... Els Plens són seguits per la música del tirabol i les passades finals amb l'alegria incontenible d'haver viscut uns instants en el cor mateix de la festa. Hi ha patums de lluïment el dijous i el diumenge de Corpus al migdia, i Patums completes els mateixos dies a la nit. A més, hi ha la Patum infantil (de lluïment al migdia, completa a la tarda) el divendres.

L'ou com balla

Consisteix a col·locar un ou dins la pica d'un sortidor, sobre el raig de l'aigua. Quan l'ou va a parar damunt del raig d'aigua del brollador, aquest l'enlaira i el fa giravoltar, d'aquí que se'n digui l'ou com balla. Al voltant del raig del sortidor, hom col·loca una panera guarnida amb plantes i fruites que, a més de decorar, evita que l'ou caigui a terra. Es tracta d'un espectacle lúdic que se celebra la vigília i el dijous del Corpus, principalment en el claustre de la catedral de Barcelona, però també en altres patis públics de la ciutat amb font i brollador, com ara la Casa de l'Ardiaca, l'Asil-Hospital de Sant Joan de Déu o l'Ateneu Barcelonès, entre d'altres.

Sobre l'origen d'aquest espectacle i del seu significat corren moltes llegendes, totes elles diferents: hi ha qui l'associa amb una tradició portada d'Itàlia, o també qui en vol veure un símbol de Jesús sagramentat. Segons una nota manuscrita de l'historiador barceloní Ramon Nonat Comas, hi ha indicis que fan creure que l'ou com balla data del segle XV. Documentalment consta que l'any 1440 el claustre o batlle de les pixarelles va rebre l'encàrrec d'enramar la capella de Sant Jordi, el claustre, i s'ha suposat que es feia per guarnir l'espectacle. D'altra banda, el 20 de juliol de 1588, i segons els llibres de comptes de l'obreria de la Seu, el ferreter Bernat Balla va consignar el pagament d'uns diners per a la compra d'ous fets servir per al brollador el dia del Corpus. De dades com aquesta se'n troben més anys després. Quant a referències gràfiques, hi ha gravats del primer terç del segle XIX que mostren imatges de l'ou com balla al claustre de la Seu de la catedral.

Tradicionalment, hom diu que si l'ou no es trenca és senyal de bon auguri.

També és costum de fer ballar l'ou a Manresa, Lleida, Vic, Igualada, Tarragona i Arenys de Munt.

